

Larvik kirkelige fellestråd

Møtebok

Medlemmer i Larvik kirkelige fellestråd innkalles med dette til møte.

Varamedlemmer møter bare etter særskilt varsel.

Kirkevergen sørger for innkalling av varamedlemmene.

Eventuelle forfall bes meldt på tlf. 98 23 13 05 el.

sigrid.kobro.stensrod@larvik.kirken.no

Forfallsgrunn oppgis.

Møtested:	Fra 20:00 Hedrum kirke
Dato:	18. april 2024
Tidsramme:	17:00 til 21:00
Saksliste nr.:	03/2024

Følgende representanter deltatt:

Andreas Berg (Larvik), Eilert Andre Kaupang (Tjølling), Gretha L.S. Moen (Stavern), Lena Våtvik (Kvelde og Hvarnes), Øystein Vestmoen (Berg), Mariann Eriksen (Hedrum), Jørn Holme (Tanum og Kjøse), Susanne Hjerpeland (Lardal), Turid Løsnæs (Østre Halsen), Sølvi Kristin Lewin (Prost), Kjell Nilsen (LK's repr.)

Følgende representanter meldte forfall:

Merete Larsen (Nanset), var med på befaringen.

For øvrig til stede:

Sigrid Kobro Stensrød (Kirkeverge), Stig Aarøe Arnesen (Kirkebyggforvalter)

MØTET STARTET MED BEFARING TIL KVELDE GRAVPLASS, HEM, SVARSTAD OG STYRVOLL KIRKER.

MØTET SATT I HEDRUM KIRKE KL. 20:20

FØLGENDE SAKER BEHANDLES:..... SIDE

SAK NR: 12/2024 MØTEBOK, INNKALLING OG REFERATSAKER.....	2
SAK NR: 09/2024 FASADEENDRING PÅ HEDRUM KIRKE	2
EVENTUELT.....	3

Øystein Vestmoen

Sølvi Kristin Lewin

PLAN FOR BEFARINGEN:

17:00 Oppmøte Hedrum kirke. Vi reiser derfra samlet i minibuss.

17:20 Kvelde kirke, befarings gravplass

18:15 Hem kirke

18:45 Svarstad kirke

19:15 Styrvoll kirke

20:00 Hedrum kirke og formelt fellesrådsmøte i kirken.

Takk til Andreas Berg som guidet oss delte historiske data om kirkene underveis.

SAK NR: 12/2024 MØTEBOK, INNKALLING OG REFERATSAKER

INNSTILLING:

Møtebok fra møte nr. 02/24 godkjennes

Innkallingen til møte nr. 03/24 godkjennes.

Medlemmer som underskriver møtebok for møte nr. 03/24 tas i møtet.

FØLGENDE SAKER REFERERES:

- ❖ Nytt om personalet, tas i neste møte.
- ❖ Møtebok fra KADU legges frem i maimøtet
- ❖ Høringssvaret til bevaringsprogrammet, innsendt 27.03.24
- ❖ Status prosjekt Undersbo
- ❖ Økonomisk status for LKFR
- ❖ Nytt fra KA. Se www.ka.no

BEHANDLING I LKFR:

Innkalling og møtebok godkjent, referatsaker tatt til orientering.

SAK NR: 09/2024 FASADEENDRING PÅ HEDRUM KIRKE, UTSATT SAK FRA MØTE 02/24.

SAKSBEHANDLERE:

Stig Aarøe Arnesen/Kirkebyggforvalter, Sigrid Kobro Stensrød/kirkeverge

SAKSFREMSTILLING:

Saken er utsatt fra fellesrådets møte 02/24 med vedtak: **LKFR utsetter vedtak i sak 09/24 til befaringsmøtet 18. april, i påvente av RAs siste notat til problemstillingen og Hedrum menighetsråds vedtak i saken.** På grunn av stort omfang saksdokumenter, vises det til sakens dokumenter sendt ut til møte 02/24. Til dagens behandling foreligger det som er kommet til i etterkant.

Hedrum kirke er en langkirke i stein fra midten av 1100-tallet. Murverket består i hovedsak av tuktede flyttblokker i ulike typer larvikitt og syenitt, mens finsteinen er hugget i larvikitt og ekeritt. Selv om det i dette tilfellet ikke er bevist, eller knapt kan bevises, tilsier murverket at kirken har vært pusset fra starten av. På 1920-tallet ble pusken hugget ned og samtidig ble fugene spekket med sementmørtel. Murverket står nå med svært oppsprukne fuger og sterkt behov for

istandsetting. Det haster nå med å ta endelig stilling til videre behandling av murverket, da sesong for dette arbeidet er kort. Planlagt tiltak må søkes RA for godkjenning før gjennomføring.

Det er gjennomført et omfattende forprosjekt som nå er ferdig og hvor det konkluderes med en anbefaling om at murverket best ivaretas med meddratte fuger med påkast av tynnpuss, slemming (sandkalk) og hvitning, fordi det vil gi en robust mur og fordi skader lett kan utbedres lokalt. En utførelse som anbefalt vil la variasjonene i murverket tre frem, samtidig som fjernvirkningen igjen vil bli en skarp, hvit silhuett i tråd med tradisjonen siden middelalderen. Dette forstås også anbefalt i RAs vurdering og konklusjon datert 12.03.24 (Følger vedlagt).

Fra start av selve forprosjektet har Hedrum menighetsråd vært involvert og informert i prosess gjennom møteaktivitet, informasjonsdeling og utveksling av datagrunnlag. Menighetsrådet i Hedrum fattet følgende vedtak i sitt møte 2. april: «*Ut fra en helhetlig vurdering av bygningstekniske, kulturhistoriske og andre hensyn går menighetsrådet inn for at kirkens fasade refuges med kalkmørtel, og ikke pusses og hvittes. Fellesrådet bes søke om disposisjon til istandsetting i henhold dette.*» Vedtaket følges av en begrunnelse (følger vedlagt).

RAs siste svar i mail av 12.04.24 (følger vedlagt) er et tilsvarende svar til Hedrum menighetsråds begrunnelse for sitt vedtak og følger opp med en begrunnet tilråding:

Vi viser til e-post av 8. april 2024 fra Larvik kirkelige fellesråd vedlagt notat fra Hedrum menighetsråd, som diskuterer og oppsummerer argumenter for og imot forslaget om å kalke sørfasaden på Hedrum kirke.

Menighetsrådet konkluderer med at de ønsker å beholde dagens uttrykk av upusset naturstein, ved å kun bygge opp fugene på nytt med ny kalkmørtel. Det redegjøres ikke nærmere for hvilken type kalkmørtel som menes. Slik vi forstår menighetsrådets brev, er det et nært forhold til kirkens nåværende utseende som er den viktigste begrunnelsen for dette ønsket.

Det er legitimt og fullt ut forståelig at man argumenterer for at nåværende preg gir store og estetiske kvaliteter som man er redd for skal bli endret ved at kirken igjen blir kalket. Det er imidlertid viktig å huske at denne kirken har stått kalket gjennom tidene bortsett fra de siste hundre år.

Tekniske og kulturhistoriske hensyn

I denne saken er tekniske og kulturhistoriske hensyn tett forbundet, og vanskelig å skille fra hverandre. Murverkets karakter tilsier at kirken fra starten har vært pusset og kalket. En fremgangsmåte som bare innebærer refuging, er et grep som er uten historisk forankring, og har velkjente tekniske svakheter. Løsningen med kun fuging av eksponert naturstein, er historisk sett forbundet med bruk av sement. En løsning utelukkende med fuging krever bruk av en sterkere, hydraulisk mørtel, og da nærmer man seg en "sementlignende" situasjon, og man risikerer at forvittringsproblematikken inne i murverket vil fortsette.

Korrespondansen i vårt arkiv viser med all tydelighet at både i forkant av endringene på 1920-tallet, og senere ved flere anledninger, har Riksantikvaren gått inn for spekking med kalkmørtel, pussing og hvitning. Bygningens vedlikeholdstradisjon gjennom flere hundre år ble brutt på 1920-tallet, ved at kirken ikke fikk en pusset overflate, tross anbefalingene fra Riksantikvaren. Det er fortsatt Riksantikvarens holdning at det teknisk mest forsvarlige er å påføre en tynn kalkpuss eller slemming og kalkhvitning på meddratte fuger, fremfor kun å rehabilitere fugene.

Man kan innvende at alle kapitler i kirkens historie er verdifulle, som et argument for videreføring av eksponert murverk. Men det eksponerte murverket er en fortelling om en arkitektonisk preferanse fra første halvdel av 1900-tallet. Et pusset og hvittet murverk forteller historien om alle de foregående århundrene tilbake til middelalderen. Når man i tillegg har den tekniske argumentasjonen, må historien om arkitektenes preferanser på tidlig 1900-tall nedprioriteres.

En kalkhvit overflate hører til denne bygningstypens arkitektur. Situasjonen det siste hundreåret, med eksponert murverk, er etter vårt syn både arkitektonisk og bevaringsteknisk problematisk. Også historiefremidlingen blir misvisende. Vår vurdering er at pussing eller slemming, samt hvitting, vil ivareta både tekniske, historiefortellende og estetiske hensyn, og vil være det riktige for Hedrum kirke.

Kostnads- og driftsmessige hensyn

Kirkens mangfoldige restaureringshistorie fra middelalderen og frem til i dag, gjør at det ikke er mulig å beregne pris verken på mikronivå, eller pr. vegg. I ivaretakelsen av kulturminner fra middelalderen, lar det seg ikke gjøre å gi garantier. Det hører til denne bygningstypens egenart at man må påberegne et jevnlig vedlikehold. Riksantikvarens anliggende er å ivareta Hedrum kirke som kulturminne, etter beste faglige skjønn.

Prosessen frem til nå har åpnet for at alle parter har kunnet fremme sine synspunkter i saken. Riksantikvaren har vært åpen for at det kanskje vil kunne komme frem momenter som ville kunne endre vårt syn. Vi har også søkt utvidet informasjon i relevante fagmiljøer. Vi kan ikke se at det har tilkommet tungtveiende argumenter som kan forsvare løsningen som menighetsrådet ønsker.

Vi anser at saken nå er godt opplyst, og den presserende tekniske tilstanden på kirkens murverk tilsier en snarlig konklusjon. Av hensyn til ivaretakelsen av Hedrum kirke, og fremdrift i saken, oppfordrer Riksantikvaren Larvik kirkelige fellesråd til å sende søknad om istandsetting av murverket.

KIRKEVERGENS INNSTILLING:

LKFR kan ikke følge Hedrum menighetsråds anmodning. Det vises til Riksantikvarens anbefaling og LKFR vil søke dispensasjon for istandsetting med det utgangspunktet.

BEHANDLING I LKFR:

Følgende vedtak godkjent med 8 stemmer for, 2 stemmer mot og 1avholdende:

LKFR kan ikke følge Hedrum menighetsråds anmodning. Det vises til Riksantikvarens anbefaling og LKFR vil søke dispensasjon for istandsetting med det utgangspunktet.

EVENTUELT
